

Десанка Максимовић

ТРАЖИМ ПОМИЛОВАЊЕ

Задужбина „Десанка Максимовић”
Народна библиотека Србије

Задужбина „Десанка Максимовић”
Народна библиотека Србије

УРЕДНИК
СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ

Штампање књиге помогао
финансијским средствима град Ваљево
поводом 125 година од рођења Десанке Максимовић
и 30 година рада Задужбине „Десанка Максимовић”.

Десанка
Максимовић

ТРАЖИМ
ПОМИЛОВАЊЕ

ЛИРСКЕ ДИСКУСИЈЕ
С ДУШАНОВИМ ЗАКОНИКОМ

ПРИРЕДИЛА
СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ

Београд
2023.

ПРОГЛАС

По милости божјој
и благослову светитеља из Раса,
ја, цар Срба, Грка и Арбанаса,
земљама које од оцева наследих
и мачем освојих,
које повезах крвним судовима
својих војника,
дајем законик,
и нека нема других законика
осим мојих.

Чедоубица, прељубник, најахалац,
онај кога злопакосни ђаво узе,
бабун, богумил и јеретик,
слабић који на суду не говори право,
човек који скрнави иконе светих,
биће сурово кажњен по законима мојим,
али не суровије
него што у закону стоји.

Ја властелу, према обичајима отаца,
од себара издвојих.
Првосвештенику и властелину
судиће се блаже него меропаху,
али не у страху
од царства ми,
и не блаже
него што у закону стоји.

Кудељници сиротој пред насилником
закони моји
биће уместо штита.
Ни робу праведном,
ни незнанцу што кроз царство ми хита,
нити иком
треба да их се боји,
само кривцу ће се сурово судити,
али не суровије
него што у закону стоји.

О ЦАРСКОМ СЕЛУ

Куда прођу цар и царица
или коњи цареви,
тим путем сме проћи себар
и властелин
само пошто се још једном
јави пролећни гром с неба,
само пошто још једном падне иње
и њива се мраза зажели.

На којој реци коњи царски
угасе жеђ,
нека на њој још годину дана
нико жеђ не гаси,
нека себар до новог кукурека,
до нових роса и слана,
нека себар чека још годину дана
док потеку реком нови таласи.

У ком селу преноће цар и царица,
царски станови и коњи,
нека се јазом опкопа
то село и та кућа
нека их себарска не скрнави стопа,
нека ту преноћи човек мали
тек кад поново оду на југ ждрали
и на мед поново замиришу сванућа.

О ПОКЛИСАРУ

Поклисар који хита цару
из земље туђе,
или од цара своме господару,
да је неприкосновен
чим у области
царства ми уђе,
па био Византинац, Латин или Словен.

Где у село дође
да му се поклони вера,
да му се као госту указују части,
да му се с пута склони трн и камен,
да се преда њ не да
разбојнику ни гуји;
па пошто руча или повечера,
другоме селу да се поклисар преда
и уз пут заклања
као пламен на олуји.

О СИРОТОЈ КУДЕЉНИЦИ

У областима земље царске
ни за једну ствар,
ниједног дана,
насиља да није никоме,
и сирота кудељница
да је слободна и поштована.

Погазе ли коњи најездни
властеоска сена
или царска жита,
да се погнају у царске ергеле.
Погазе ли кудељу
кудељнице сироте,
да им се забије трње у копита,
да им се поломе ноге до колена.

Да нема тога
ко би се усудио
да се противу њена дома роти,
јер милост бога
штити најпре царске дворе
и колибе кудељница сиротих.

О ОДБЕГЛУ РОБУ

Ако одбегли роб,
био од Срба, Грка или Арбанаса,
из моћне Византије,
или било кога краја,
потражи уточиште на двору цара,
да роб такав у сва доба
под његовим кровом нађе спаса;
и највећи од царске господе
да благо прими роба,
да му сама госпођа царица
уморном дода воде;
да, докле хајка за њим
напољу хара,
роб мирно проспава ноћи
на двору цара.

О МЕРОПАХУ

Меропах да ради у недељи два дана
пронијару,
један да коси
од јутра рана,
један да у винограду копа;
један по жези, уза летњу јару,
да камење носи
на друм цару;
један да на жрвњу меље манастиру;
један да поправља властелину слеме,
један да му спрема за сетву семе;
а што остане у недељи дана
да ради за себе сама.

О ХИЈЕРАРХИЈИ

У областима царства нашег
све небо звездано,
сваки ватрени престо,
и небулоза што бескрај плави,
до најмањег огња је пресликано.

Зна се свачија путања и место,
и кад ко изгрева у пуној слави
и докле му траје плима,
зна се којом светлошћу ко сија
и од кога је прима.

Као између планета
и звезда пратиља,
зна се између поданика и цара
колико је миља,
и којом стазом ко ићи мора
да не дође до судара.

И себру, који као Кумова Слама
неизбројан,
и неодређен као маглина,
неуништиво из земље израња,
зна се путања.

ЗА СЕБРА

Тражим помиловање
за себра
што ниче и умире као трава
у заборав из заборава,
за тридесет кућица његовог кромпира,
за усукано кукуруза стабаоце,
за дим над кровом,
за оно где је, следећи оце,
погрешио делом и словом.

За себра увек верна животу,
за себра који сунце воли.
Ако живот изда и шева,
и гуштери, сунца уживачи,
и песникиња мириса, зова,
за себра,
себар издати неће,
за себра који у поводу
води по десетину
себара синова.

ЗА СВРГНУТЕ

За свргнута властелина
што сам седи од зоре ране,
за столове тишином завејане,
за бокале и за купе
где ветре у оцат претворена стара вина,
за сланике нетакнуте
као целац јануарски,
за човека који залуд очекује
да се пријатељи крај њега скупе,
за онога чија зла се једино памте.

Тражим помиловање
за све који могу лако пасти
исте судбине,
за унапред знане невоље њине
кад стану као облаци да се пласте,
за дом око кога освану санте
што их нико не отопи, не премости,
за оне којима су само ласте
под стрехом гости.

ЗА ЗЕМЉУ КУДА ВОЈСКА ПРОЂЕ

Царе Душане,
тражим помиловање
за земљу убогу куда војска прође,
јер земља је таква,
она воли кад је обрасте трава,
кад у пољу чује говор човека,
она не воли да остане сама,
она воли да је буди мукање крава,
да је успављује јагањаца блека.

Земља је таква,
она се гуши од барута и метана,
она воли да се греје уз огњиште
где пастир грањем потпирује пламен,
земља друштво човека иште,
земља као родна грана
воли да јој човек спусти руку на раме.

Земља је таква,
она тражи
да је човекове руке гнету,
она воли да се семе у њу баца,
да је запахне мирис зоби и ражи,
воли да с пролећа осване у цвету

трешања и јабука,
земља чезне
да је стоговима сена и сламе
зими утопли људска рука.

О ВОЈНИКУ

Кад властелин,
или било који други,
дође с војске кући,
порука му од цара
три недеље да се одмара,
да га дворе сви одреда
у родбини,
да му с планине воду носе,
да му певају песме старе,
да му соко крилом хлад чини;
ако има братучеда,
да му они коња тимаре.

Кад властелин,
или било који други,
дође с војске кући,
порука му од цара,
три недеље да се одмара,
да се не одзива и ако га зову
да се суди,
или ако игуман по њега поручи;
да га време на вратницама чека,
да га чекају и царски и црквени људи,
и поклисар што стигне издалека.

ЗА ВОЈНИЧКА ГРОБЉА

Царе Душане,
тражим помиловање
за војничка гробља усамљена
којих се регрут само каткад сети,
за гробља без суза и без хлада,
са гдекојим знаком твоје поште,
где споменици једнолики као шињели
стоје један другом иза потиљка,
где певачице нема да слети,
куда заљубљени не долазе
да сакрију од људи своје милоште,
куд пут наноси само гавране,
где је шимшир једина биљка.

Царе Душане,
за војничка гробља где свака парцела
под конац стоји кô војска у чети,
за војника кога крај друма сахране
без себарске запевке горке,
далеко од родног потока и села;
за изгинуле у свету поворке
однекуд из Леђена, из Цариграда,
којима се мајка и данас нада,
за гробља оних које су цареви
у незнане земље слали да гину,
за војничка гробља у час вечерњи,
за њихову подземну и надземну тишину.

ЗА ОНЕ КОЈИ СУ ХРАБРИ САМО КАД ГИНУ

За људе који мисле да је слобода
само оно
што се пушком до пушке дода,
које, као хртове, у борбу погна
само мирис барута и огња,
који су храбри само кад гину,
само у јуришу.

За оне
који чим почну мирно да дишу,
чим спазе да су се облаци слегли,
да мирују Турци и Угри,
постану робови ствари
којима су у борби противник били,
или их испоснички пренебрегли.

За барјактаре који у миру
гоне трговачке караване,
за стрелце љубављу недоличном
обузете,
за копљанике који у лову
погубе ордење
стечено код Велбужда и Стефанијане –
тражим помиловање.

ЗА ЈЕРЕС

Благоразумевање молим
за јерес што се шири
у пределима царства твојега
да свет тек од ње постоји,
за јеретика што тврди да пре њега
није било пожара ни вулкана,
ни месечина, ни сунаца,
ни ињем посутих шума, ни снега,
да историје реке тек од јуче
пене се и хуче.

За велможе које говоре
да за Уроша није било господства,
ни златних кондира,
ни манастира.

За људе кратковиде
и ускогруде.

За младога који мисли да човечанство,
да лепота коју му очи виде,
настаје кад он је на свет настô,
да нико није волео слично,
да велика светковина људског живота
тек с тим поста.

За свачије мишљење детињасто
и јеретично.

ЗА ПОСЛЕДЊЕ ДАНЕ

Царе Душане,
за неколико последњих дана
и сумрака
Дечанскога краља Стевана,
за последњи час несрећних
владалаца и јунака
кад потонула детињства барка
однекуд испред њих исплови
пуна туга
и јуначких игара и играчака,
кад се позледи свет давних рана
и насмеши се из даљина
ноћ кад су добили првенца сина.

За час дана
кад буду остављени самима себи,
када све овога света,
и пријатељство каквога цара,
и замке каквога кнеза и дужда,
робовања код хана Ногаја,
битка код Лима и Велбужда,
крв људска што се у боју просу,
остану негде иза врата,
иза прозорског смеха и сјаја,
за час дана кад буду сами
као звук изгубљен у космосу.

ЗА СМРТОМРСЦЕ

Тражим помиловање
за оне који брзо забораве мртве,
оне што одмах са списка их скину
и прекину са њима везе
олако као паучину.
За човека који на гроб пријатеља
не посади трешње ни брезе,
који са кола и седленика
у родном крају никада не сиђе
да постоји на гробу пређа.

За људе који су на смрт љути,
које вређа
помисао да би могли умрети,
који ће у гроб поћи забринут
као они што иду у туђину
где не знају ни језик, ни обичаје,
где не познају душе живе;
за људе који пред смрћу негодују
као да их ни дужне ни криве
шаљу на робију која вечно траје.

ЗА ВАЖНЕ

Тражим помиловање
за оне који имају позивнице
за сваку поворку и панораму,
за човека
кога и у возу, и на гозби, и у храму,
и у рају,
нумерисано место чека,
за оне који још за века
гробницу где ће лећи знају;
за људе које на свакој води
чекају броди
и котва у сваком бродолому,
којима су сви знани и незнани
анђели милосрђа осигурани.
Јер биће за њих разочарење
када усред великог мрака
где све се измеша
не могу напипати ниједно дугме,
ниједно звонце,
којима се у помоћ зове,
кад не могу наћи ниједног брода
ни да се врате,
до твоје палате,
ни да продуже до обећаног
небеског свода.

ЗА СЕДАМ ГЛАДНИХ ГОДИНА

За седам последњих година зиме,
за седам гладних крава без млека
које попасу и побрсте
седам најлепших првих пролећа,
погасе све што букти и тиња,
похарају седам мајских шкриња;
за седам глечера који следе
седамдесет и седам раних вера,
седамдесет седам заноса;
за скамењених седам јава
без усхита и без снова,
без гејзера
и без дуга,
без колибара,
без пролећних громава и одјека;
за седам гладних крава без млека,
за седам година без сунца и жара,
за охлађених седам вулкана,
за седам прашума сухога грања,
за погашених седамдесет и седам лава —
помиловања!

О ПОРЕКЛУ

Ја знам ко сам
по звону
што са задужбина немањићких пева,
по јасности његова гласа,
по томе што ме од Студенице до Милешева
прадедови гледају с иконостаса
и што сваки у руци држи храм.

Ја имам
светитеља оца и деда,
имам светитеља за кума,
и на небесима
све Сухој планини од громада
преко Ситнице до Раса и Хума
моја лоза влада.

Ја знам ко сам
и по мржњи бесомучној
којом ме злопакосни гоне одвајкада,
знам по томе колико сам Угру
пред очима црн
и по томе колики трн
у сан Византији моја моћ забада.

Ја знам ко сам
и по пријатеља својих господству,
и по благородности њихова лика
и слави им копља и штита.

Са свецима и краљима ја сам у сродству,
о мом пореклу из књига староставних
владар на далеком двору
и летописац у манастиру чита.

О ЖЕНИДБИ СИНА

Кад господин цар има да жени сина
и нови му дворац зидати треба,
у помоћ нека дође сва царевина,
и мали и велики нека се сјате,
коњушар нека му ждребад подари,
соколар нека одгаји соколе,
нека себар да и што не може дати,
нека му помогну дочекати свате.

Кад царица крштење кћери огласи,
нека певају владике и патријарси,
златна кандила нек горе у олтару,
нека кудељница покривач детету преде,
трговац који кроз царство караван тера
нека на узглавље спусти златну пару,
нека себар јагње мартовско донесе,
нек кћер дарују сви који се у царству десе.

Кад себар има да жени сина,
нека се од руке довија сваке,
колиба нека се окрпи стара,
нека му мобе себри и меропаси,
нека јесен позове за ризничара
да му напуни подруме и чардаке
да има чиме дочекати свате,
нека узме ћукове за црквењаке.

Кад има да се крсти кћи себарке,
нека певају косови и конопљарке,
нека сунце гори у четинару,
нека јој паучице покривач удесе,
а звезда на узглавље спусти златну пару,
нека се наручи суседу котаричару
да јој колевчицу од прућа донесе.

О ДРЖАВНОЈ ИМОВИНИ

Сви сливови Лаба и Вардара,
све слане с ливада и са њива,
сви глечери што их има Шара,
леденице под стрехом ниске,
све небо сиње,
сви плускови који се за суше
окореле земље сете,
сви поводњи у дане југа,
наручја свих јаруга,
све сузе сиротињске,
сав зној са чела себра
да сручи се у царске делте.

Све млеко у сва времена
низ пашњаке, низ отаве,
низ вимена,
да се у царске бакраче
и музлице утаче.
Сва вина бела и румена
из виноградних села,
са себрових чардака,
из натега и бардака,
сва шири винограда младих,
да до царске се сточи буради.
Сав мед што га скупља пчела
са воћњака, са бехара,
са трепавица биља,
с ливадских епитрахиља
да тече до царских пехара.

Све понорнице златоносне,
сребрњаци горског вира,
све дуге седефасте,
сав бисер што у шкољци расте,
звек перпера и талира,
све благо што га себар збира,
прегршти и вреће злата
што се стачу себру с ноката,
са мотика, са лопата,
свака оловна руда
и сребрна танушна жица
да теку до царских врата.

Све јарице и озимице,
сваки струк јечма и зоби
што земљи кроз бусење проби;
све ражано златно зрње,
све пшенице белице
које себарска овеју гумна
и ветрењаче себарске
у царске да се стачу жрвње;
све брашно мирисно и бело,
сва његова лава
да се слије до царских наћава.

ЗА ЖИР

Бродари ти граде беле лађе,
соколари одгајају соколе,
пчеле ти са сунца доносе саће,
злато ти рибари лове у песку,
себар са поља плодове збира,
ловци скупљају рогове јеленске,
преписују ти дијаци јеванђеља,
сликари дарују иконе и фреске,
ковачи кују двери манастира,
у кадионице тамњан точи смрека,
златна кандила ти искивају тује –
за жир ти се једино молим,
жира у шуми под гранама нека
да му се, кад га под зиму нађе,
изгладнели отрок обрадује.

О ОБОРЕНОЈ ЦРКВИ

Ко на војсци обори цркву,
да се хртови напусте за њим,
и да се обеси о првом храсту.

Ако се гране на храсту сломе
и одреши се везано уже,
да се грешном војнику томе
у срце гађа зрном пушчаним.

Ако ли анђели шаку пруже
и заклоне му прса њоме,
да му се обе руке одсеку,
и да се рањен пусти у трави
о пелену и гујину млеку.

Ако га прехране шумски мрави
семеном што се с биља просу,
да му се у огањ нареди босу.
Ако огањ плаха киша омете,
значи, небо га гледа без љутње,
јер је некада спасао дете
из набујале воде мутне.

О ОЛТАРУ

У олтар да не улазе жене
ни трудне, ни нероткиње,
ни удове, ни неудате.

Ако преко прага часних двери
коче властелинке,
госпођа царица или царске кћери,
нека их свештеници врате
и нека им архијереја свита
десет ноћи
покајнице чита.

А ако женско себарско чељаде
у олтар стане,
нека се заведе далеко у гору
међу јеле сиње,
одакле не може натраг да се прокраде,
нека се пусти да га раскомада звериње
и да га разнесу вране.

О ЦАРСКОЈ МИЛОСТИ

Да судије пролазе кроз царство широм
и буду весници милости царске.

Кад опази судију царства,
да се ко спава украј туђих стаја,
коме су стрехе голе гране,
осети као кад стиже пролеће
које разапиње шаторе на све стране
као да је пошло да осваја.

Да се гладни чак у селу деветом
који се потуцају и просе,
кад чују да стижу судије од цара,
осете као кад долази лето,
кад птице полажу јаја у откосе,
и пећи за хлеб загрева јунска јара.

Да се презрени на вест саму
да се судије налазе испред села
осете као о празнику у храму
где се за исте грехове истом казном
прети и велможи и меропаху,
где се смртним осећа и цар и властела.

О ПТИЦАМА НЕБЕСКИМ

Да се игумани манастира
и калуђери огрнути расом
о птицама небеским брину,
да зими хране
пометене вране
што се снежним пољем купе и вичу
себарским грубим гласом.

Да се митрополити и владике сете
сеница, са сунца изгнаних
веселих просјакиња
што огрнуте само шалом измаглица
у јануарска јутра сиња
дрхте испред паперте.

Да птице небеске не падну у забораве.
Земља и вода кад врата позатвара,
кад главу напоље не помаљају ни траве,
да црква у олтар пусти голуба,
да не разгони сетних гугутака
са звонара.

Ако за трпезом коме од игумана
и митрополита
не буде гладних путника из даљина,
ако се оглуши о бескућништво птица,
да се лиши свештеничког чина
и погна да се као врана
од њиве до њиве туђе скита.

ЗА КАЛУЂЕРА

За калуђера Дечанског манастира,
калуђера који под распећем
у диму и у мирису свеће
нагнут над Библијом
о љубави само места бира.
Прескаче Каина и Авеља
и бајку у Кани
о хлебу који један
хиљаде може да нахрани.
Прескаче Десет заповести,
а чита о Адаму и о Еви,
причу о Рути,
о Марији Магдалени,
о Содоми и Гомори,
све док се манастирски не јаве петли,
док сунце не огреје гнездо шеви.
За калуђера
коме сваке ноћи на сан долази
како лети о деснују љутог змаја
кроз гору која звездом ромиња,
а под крилом му, украдена,
однекуд из раја,
најлепша од младих монахиња.

ЗА НЕПЕЛЕГРИНЕ

За оне који никад пелегрини
нису били,
који нису никад својом руком
зажегли пламен,
ни истерали искру из кремена,
нису води помогли да шикне из стене,
нису градили колибу од глине
ни од сламе,
нису низ поток пуштали сплава,
ни имали барке поломљене,
нису никада за сапутника
имали једино мрава,
који никада нису били насамо
ни са једним морем огромним
ни воде, ни наде, ни очајања,
који не познају васиону
ни на њеном приземном спрату,
који нису ниједног целог дана
живели од звезданих само висина,
нити се иједном огрејали
усхитима песника и пелегрини.

ЗА НЕСХВАЋЕНЕ

Тражим помиловање
за несхваћене
који не умеју да премосте
ни капиларских раздаљина
до мајке и сина,
до свакодневне ствари просте;
за оне који остају страни
рукама што их држе у наручју,
сунцу пред којим се све раздани,
собној, као кошуља блиској, тами.

За сопствене душе тамничаре,
за радости својих троваче,
за оне што вичу кад им се плаче,
кад у нежности грезну,
што уходе себе као туђина,
за пушкарнице срца њина,
за свачију душу затворену
и опрезну.

ЗА НАИВНЕ

За оне којима се чини
да су једнаки
сиромаш и богати,
слаб и јаки,
несуђен и онај који се са робије врати,
безруки и човек с рукама обема,
миропомазани и одлучен од вере,
звани
и онај што пред вратима чека,
за њих, за себе,
за свакога човека
тражим помиловање.

ЗА ОНЕ КОЈИ СЕ СПОТИЧУ ПРЕКО ПРАГА

Тражим помиловање
за безазлене,
за њине зачуђености недогледне,
за људе вечно малолетне,
за утописте,
за преко воде преведене жедне,
за преко блага преведене чисте,
за онога што снове ваздан дене,
за тихе, за сетне,
за оне сасвим друкчије од мене
и за оне са мношвом истоветне.

За неспретне и неуке,
за оне који се спотичу преко прага,
који чашу испуштају из руке,
за оне што увек у прикрајак стану,
које свака мала ствар раздрага,
с којим се сваки радосно сретне,
за оне који иду замишљени
као да носе капљицу на длану,
за оне који нису слични мени
и за оне са мношвом истоветне.

ЗА ПАСТВУ СРЦА

Царе Душане,
тражим помиловање
за трагикомичне гњурце
и водиче
кроз лабиринте срца бескрајне,
за понирање у себе жедне,
за недоследне
због доследности неке тајне,
за вероломне
због верности неке унутарње,
за скромне
због некаквога у себи богатства,
за оне који су само срцу
верна паства.

ЗА СУЖЊЕ ПОМИЛОВАНЕ

Тражим помиловање
са сужње, царе, помиловане
који гледају увек преда се
ма куд да пођу и кораче,
с којима нико неће да стане
и кад их невиним опет огласе,
и кад плате цару хараче.

За помиловане робијаше
којима нико конака не да,
којим хлеббар неће хлеб да прода,
с којима ни у цркви људи не воле
да читају заједно оченаше,
с којима слободно разговара
само ухода.

За себре, сужње помиловане,
који су вечни дужници цара,
који прошлост као злу мађију
не могу никад са себе да свуку,
од којих и зликовци непохватани
надмено се туђе и крију,
и другови из детињства беже
за прву на путу заокуку.

За сужње, царе, помиловане,
за њихово помиловање
од воденичког камена теже.

ЗА ЧОВЕКА КОЛИ ЈЕ ПОГУБИО ПЕРГАМЕНТЕ

Тражим помиловање
за човека
који се вратио с дуга пута
а погубио доказе и пергаменте
да је онај за кога се каже
и који јесте,
те му људи не верују на гола слова.
За човека који руком показује
охлађени димњак свога крова
и травом зараслу стазу до прага,
а нико му неће да посведочи
да је проводио тамо дане.
За човека кога жива сахране
па није ни на земљи
ни у њеној тами
и мемли.

За витеза
коме су руку љубиле мајке
и кога су благосиљали старци
докле не посече троглаву неман
граду испред самих довратака,
док не потуче по стењу шарке
и не повади змијске жалце
из ногу босе чобанчади,
а кога забораве за трен ока,

још док гледају мртву аждају
и мртву шарку и поскока.
За човека на кога се
заборавом и они баце
које из чељусти немани спасе.

За војника који буквице нема
а без књиге царске важне
не може цару да докаже
да је у рату задобио
седам рана без пребола,
да има на прсима ожиљака
више него у грудобрана,
да му још телом метак кола.
За војника кога кад борба прође
баце као сломљену пушку
у старо гвожђе.

ЗА СЛУГУ ЈЕРНЕЈА

Тражим помиловање
за слугу Јернеја
који откако расте трава
и небо огроздом звезда роди
узалудно тражи своја права.

За слугу Јернеја
који узора
бразду дужу од екватора
и више истуца камена тврда
него у побрђу што је брда,
који повеза више снопа
него што други кита цвећа.

За слугу Јернеја
који на раскршћу виче из гласа
да је његова њива коју копа
и његова крава коју напаса,
да је глава коју има
на раменима
његова глава.

За оне о чија се права оглуше
сви, од кметова па до цара,
чија клетва буде силнику тешка
по неколико тешких тона,
ма не било душе,
ма не било ни бога ни демона.

ЗА АЛКОХОЛЕ

Тражим помиловање
за алкоhole
црвене, жуте и зелене,
слабе и јаке,
из земаља магле,
из земаља сунчане пене,
за њихове слатке опсене,
за ни на небу ни на земљи чардаке.

За пијанице, емигранте
у стање где могу мање да мисле,
мање да памте,
мање да пате.
За људе које алкохол производи
у што не може ниједна срећа,
које његови каравани
однесу до таквих сувати
где се путник више не досећа
суморне станице одакле крете
ни да ли би до ње да се врати.

О КАМЕНОВАЊУ

Да се прељубница на тргу каменује.

Ако немадне безгрешне себарке
да се прва маши руком облутка,
да се позову жене властелинке.

Ако се ниједна од њих не усуди
да се баци каменом посред груди
што их љубав до греха занела,
да се позову монахиње из храма.

Ако се ни њихова не дигне рука,
ако и оне оборо чела,
да се позове и царица сама,
до трга да је допрати цела свита.

Ако се ни госпођи царици не усхита
да се каменом на грешницу баци,
нека зажмуре страже и целати,
нека пусте да осуђена бежи
куда је воде кораци,
нека нико не трчи да је врати.

О ПРЕЉУБИ

Ако властелин учини прељубу
са себарком,
да се себарки накалеме велике оспе,
па да се жива у кулу зазида
и кула да се опаше дубоким јарком;
а властелин на стази којом је без стида
хитао на састанке
да се пепелом поспе.

А ако се икад у царству ми деси
да се властелинка заборави са себром,
у кули својој
или у себарској потлеуши,
да се дрзник себар обеси
усред дана кад се сенке смање;
а оскрнављена кула да се сруши
пошто се прељубница властелинка нагна
да јој с прозора посматра вешање.

ЗА СВАДБЕ БЕЗ ВЕНЧАЊА

Тражим помиловање
за свадбе учињене без венчања,
без благослова архијереја,
ван Студенице и Дечана,
за свадбовања
оних који су сунце узели
за сведока,
а за измирну
прогласили мирис биља;
за оне што су без сватова,
као у задужбину Светога краља,
ушли у дубоку шуму мирну
пуну косова, зеба, креја.
И над отвореном књигом живота
што је блистала, шумела и мирисала,
као изнад јеванђеља,
на питање шуме
узимају ли се драге воље
одговорили, прво човек
па онда жена,
као пред свештеником што други чине,
да ће заједно сав живот проћи,
његово месечином обасјано
вилинско поље
и његове урвине.

ЗА МАРИЈЕ МАГДАЛЕНЕ

Царе Душане,
тражим помиловање
за жене каменоване,
за њине саучеснице, помрчине ноћи,
за мирис детелине и грање
где су пале опијене
као препелице и шљуке
за њине животе презрене,
за, неудостојене самилости,
љубавне њихове муке.

Тражим помиловање
за месечину и рубине
коже њине,
за њене сумраке,
за пљускове косе расплетене,
за руку сребрно грање,
за њине љубави разголићене
и проклете –
за Марије Магдалене.

ЗА ПОГУБЉЕНА ЉУБАВНА ПИСМА

Милости, царе,
за љубавна писма која преживе
срце и руку што их писа
кад се нага
нађу на туђем хладном длану,
кад свештеници и грешници стари,
кад твоји писари,
подвлачити редове у њима стану.
За писма презрених несрећница
које су после трећега сина
заволеле човека
с којим нису рађати смеле.
За поруке у невештим стиховима
које су твоји копљаници
слали женама Грка и Латина.
За љубавне исповести монахиња
које је однекуда из пакла
на сунце изнео пакосни ђаво.
За писма туђинског војсковође
кога се трагична страст дотакла
према властелинки крај Вардара.
За посланице твојих поклисара
који су у танане вољене руке
млетачке шпијунке
предали важне тајне царске.
За твог царевића прву младу сету
писану потајно на пергаменту
због лепотице које себарске.

ЗА СЕБАРСКЕ ЖЕНЕ

Милости молим
за шале себарских жена
кад се повуку у вајате
и луч утрну,
за ширу њиховог кикота у тами,
за мисли што их, у сумрак, прате.
За маште њине сунцем опаљене,
и тајне мирисом сена запахнуте,
за себарске жене,
за урамљену у нетачна сећања
ноћ љубави и ноћ порођаја,
за оно од чега им крај огњишта
свекрва угљевље гаси, и одбраја.
За себарске жене рано удате,
из материнског крила пренесене
под камене усове страсти;
за древне у њима прошлости остатке,
за урочице под дечјим узглављем,
за босиоке скривене у крову,
за себарки уздахе потајне
кад се о краљевићима причају гатке,
за њих што и у доба рата,
кад им под срцем убијају дете,
трудоћу благословеном зову.

ЗА БРАНКОВИНСКЕ СЕЉАКЕ

За бранковинску посну иловачу
као мак црвену после кише,
за необрађену земљу крај пута,
у сабљичици и у драчу,
за раскош корова и кукута
око сељаковог плота и међе,
за непабирчене њиве смеђе,
за мисао му несавремену:
кад човек има трпезу пуну,
нека се нахране и чавке и вране,
за плодове што му под воћком труну.

За сељаке бранковинске,
за њихове псовке,
за критику њину
која не бира где ће пасти,
која звезде и сунца с неба скине,
која развеје ореоле
са светаца и са власти;
за политичке комбинације никле
крај лампека
у мирису џибре и комине;
за бранковинског таквога човека, —
а толико свесног слободе и нације
да би му позавидео и Перикле.

ЗА НЕРОТКИЊЕ

Благоразумевање тражим
за жене које нису дале
богу божије ни цару цареву,
које нису занехале
у колевци дете,
за неблагословене,
за жене
које пред собом носе транспаренте
снова и маште,
у чијем крвотоку само песме шуме,
за оне чија срца плоде
мириси и жубори воде,
чија су наручја пуна само облака,
које као птице над земљом праве гнезда
и водено цвеће лепоте роде.
За свакога који излази из реда
свакодневна,
навикнута,
који опчињен лута
некуд ван друма древна.

Тражим помиловање, драги царе,
за оне које су од младости ране
приволеле се царству поезије,
које трепере ваздан као брезе,
и месечином се заносе као барка,

за Јефимије,
за свете Терезе,
за сваку Сафо
и Јованку од Арка,
за све занете и недовршене,
и за мене.

ЗА ЧОБАНКУ КОЈА СЕ ПО ОЦУ НЕ ЗОВЕ

За дете коме се отац не зна,
чије име мајка не изговара,
ни пред лицем сина, ни свештеника,
ни лицем цара,
за отрока који за оцем чезне
и када стаса до војника.

За нејака створа
кога мати остави украј стога
властеоскога сена, властелских крстина,
на милост и немилост туђих душа.
За прећутаног велможе сина
коме се смиљује
убога кудељница из потлеуша.

За дете ничије
што без недра мајке живот поче,
коме не остави отац штита,
за нахоче
коме нема нико да двори, нико да мости,
нико да тепа,
самилости!

Самилости
за чобанку која се по оцу не зове,
која не зна чије је кости,

чијег млека,
ни где јој се очински кровови диме,
за твог копљаника који слави
помајке себарке крсно име.

ЗА ПЕСНИКИЊУ, ЗЕМЉУ СТАРИНСКУ

За песникињу, земљу старинску,
за њене вечне реквизите
и шаблоне,
за небеса која нежношћу кипте,
за патетичне сукобе васионе,
за ливаде никад идиле сите,
за лирику мириса и месечине,
за презрене априлске плавети,
за октобарских шума буктиње,
за сликовитост њину прастару,
за бајку што је пише иње.

За земљу,
за мелодичност њене поезије,
за богатство срока
планинских њених одјека,
за њених потока слободан стих, млади,
успаванку што је усред ушћа
пева река,
за здравице што их из камена
напијају водопади.

За земљу,
за слово љубве,
поезију љубавну њену,
за мадригале воденог цвета,

за свадбену песму белог грања,
за јулског неба збирке сонета,
за песника који воли и сања,
за коса, за славуја,
за њега, за свакога
који је пао немилости –
помиловања!

ЗА ОНЕ КОЈИ НЕ УМИРУ НА ВРЕМЕ

За душевно стање
као од пре пола века,
за човека
који воли старинске љубавне песме,
за оне који се прохујалог држе,
који пишу како се писати не сме,
за људе који не умеју да иду брже,
који заостају бар пола корака,
за оне који не умиру на време,
који болују од осврта и растанака,
за оне који не пале и не жаре,
за старе подвиге и за славе старе,
за оне чији је завичај
на обалама прошлости остô,
за њихово горко сећања задовољство,
за оне који угашена сунца бране,
који се сећају снегова од лане,
тражим помиловање.

ЗА АПОКРИФЕ

Тражим помиловање
за прогнане
богумилске апокрифе
и романе,
где се виде трагови руку,
где су редови исподвлачени
оловком плавом,
где су покидане многе стране,
о којима се говори са подсмехом,
а читају се са заборавом;
за оне који се у вечност не возе
колесницом лаком
нити јашу на коњу брзу,
већ се полако
веру каменитим стазама козе.

ЗА МАЋИОНИЧАРЕ

Помиловање тражим, царе,
за мађионичаре,
што угледају ли сунца прамен
у чијем делу,
или зрно жита,
или цела лета лелујава,
што спазе ли коме на челу
милости знамен –
развеју маглу из рукава,
изговоре неку чаролију,
и све скрију.

За мађионичаре,
који сред нечије помрчине
пале хладне бенгалске ватре,
који покусом преобразе
у поље пшенице нечију плеву,
и у дворце нечије шатре
и чатрље,
који меховима, опсенарски,
распире око неког славе вреву.

За мађионичаре,
којима је само садашњост дата,
за њих,
за све што за собом остављају
једино куле од карата.

ЗА ИСМЕВАЧЕ

Тражим помиловање
за исмеваче
који све изреда извржу руглу:
месечеву главобољу,
и сунчев оптимизам,
доброту њиве,
радознаlost вода,
душу затворену,
душу што се лако ода,
страсти стараца,
љубави младе пену,
свачију убогост,
свачију величину,
оне што за друге живе,
оне што за друге гину,
дело без вредности,
дело где вредности има, —
за убоге исмеваче
крај којих симплони среће мину
окрзнув их само перјаницама
свога дима.

ЗА ЗАВИДНИКЕ

За завиднике који помодре
од одблесака сунчаног дана
што у нечије дворе продре,
за човека који мрзи и воду зато
што жубори иза туђега плота,
и земљу, јер рађа и код другога,
и селица јато
које на туђу кулу слеће.

За завиднике
који писну као змија у процепу
изиђе ли чија смелост на видело,
рекну ли људи коју реч лепу
за нечије дело.

За људе
који прижељкују да судба нанесе
на чардаке веће од њихових
земљотресе,
да језик пожара
стогове нечије славе лазне,
а они да га мотре негде изблиза.
За завиднике,
њима, царе, не треба горе казне
од злобе која им срце нагриза.

ЗА ПЕСМЕ

За песме

што у танким лирским кошуљицама
изиђу на посмртне критике цичу,
кад сваки жудан каменовања
каменом се на њих бацати стане,
кад хајкачи на старе славе
леденоме подвргну бичу
песникове стихове недопеване.

За песникову прву љубав

затворену у стихова
крхке коморе и преткоморе,
за чедност њену,
кад под радозналости падне лупу,
кад свачије маште ветрењаче
у погон крену
да пронађу где се и због кога
прва песникова туга заче;
за такозване песничке грехе
кад их на архангелске ставе ваге
лицемери на окупу.

За стваралачку тајну нежну као саса

кад непозвани песми на врата
однекуд споља бане,
а песник лежи беспомоћан
у земљи дубље од два хвата.

ЗА ПЕПЕЉУГУ

Тражим помиловање
за лепоту која под коритом спава
док се маћехина кћи у златном руху
двором шепури,
за пепељугу,
за пепео сури
који по њој пада
док краљевих кћери маћехиној
сасечених пета
ципелу навлачи;
за пасторку која у запећку стоји
док су охолих маћехиних кћери
пуне твоје дворане и перивоји;
за лепоту која под коритом спава
у ланцима нехаја и презира,
за њене у врту заметнуте стопе,
за пасторку коју не изводе
пред краљевског просца да је бира.

О ЛОВУ

У свако доба зоре летње
да су спремни соколи и хртови,
кад цар усхте с властелом да лови,
да се крене још за росе и хлада
докле нису утве златокриле
на језеру скривеном у арише
месечину са воде разагнале,
док се сове нису од дана скриле,
а на сунце изашле камењарке,
док земља кô дете окупано дише,
док не навуку оклопе фазани,
док се креје не стану да облаче,
докле јелен рогове не размрси
из грања под којим је преноћио,
докле рис не наоштри канце.

Да се царски гости и поклисари,
туђа властела на двору затечена,
у лов зову,
и царевић и пресветла царица,
која ме је пратила и на војсци,
међу властелом да буду у лову.

ЗА ЛОВИШТА

Царе Душане,
тражим помиловање
за ловишта,
за начичкане гнездима гране,
за крила кобаца,
за небопарне подвиге њине,
за тетребово лудовање,
заверенички дрвећа тајац
пред час кад ће сунце да зађе,
за мозак змије камењарке,
за осунчани трем гуштера,
за млеко гљива,
за дивљих пчела шумска подграђа,
за свитаца и пањева ноћне варке,
за безимена, једва видљива, створа
што у плен смера,
за шуме свежи прапочетак,
за рањена плућа грања,
и пуни месец у који се као у нишан
забија метак.

ЗА ЗВЕРИ ОКЛЕВЕТАНЕ

За грабљивице и звери оклеветане,
за вукове што се кроз забран стари,
у летње дане,
спуштају смирено као кардинали,
за лава у прашуми што сањари
као песници романтичари,
за породицу ведру медвеђу
што се детињски шали,
за поспале у сенци јагуаре
и пантере,
за риса у кавезу
који као човек тамницу ломи,
за свако гоњено звере,
за звериња срца животу одана,
за сва њихова и сва наша
зверства
и добра богодана,
помиловања!

ЗА БОГОВЕ

Тражим помиловање за богове,
за глас рђави што их бије.

Шта су све негдање смрти-пешаци
које су путовале од неба до земље
по сто година,
које смо понекад и умолили,
према смрти коју бог земаљски
за час тили,
без оклевања, на нас баци.

Шта су раздаљине
између људи и Јехове,
који је бежао од људских патњи
без предаха,
према раздаљини
која одваја земаљске богове
од робова и меропаха.

Шта су неправде бога Перуна,
шта су његове грмљавине
у доба јуна
које погоде прво чобане,
и прво себарске пшенице спале,
према неправди земаљских богова
која и из ведрa неба бане
међу незаштићене и међу мале.

ИДУ ЦАРСКИМ ДРУМОМ

Иду царским друмом људи
као из пакла утекли,
непца им љута рана пали.
Ко су они, ко су они?
То су грешници што су хришћане
у другу веру продали.

Иду царским друмом безухи,
не радује душе њине
глас птице што шуму сребри.
Ко су они, ко су они?
То су на зборовима похватани
непокорни себри.

Иду царским друмом људи
ожежени, модрица пуни.
Ко су они, ко су они?
То су јеретици
и бабуни.

Иду царским друмом људи
распорених ноздрва,
поглед им се гаси.
Ко су они, ко су они?
То су од господара
одбегли меропаси.

Иду царским друмом безруки
до земље повијени,
кô да им је тисућу година.
Ко су они, ко су они?
То су себри што су се поиграли
брадом властелина.

О БАБУНСКОЈ РЕЧИ

Ако властелин рекне реч бабунску
било које јереси и смера,
ако помери ишта на небу
и у псалтиру,
да донесе шаку перпера
и да се пусти на миру.

А рекне ли себар
цару, свецу или патријарху
и црне су ти очи у глави,
ма и не дирао у бога,
да се бије
палицом сухога глога
док му телом не погамижу
модри гуштери и змије,
док од њих не поплави.

О ЈЕРЕСИ

Ако се јеретик,
који чита друге оченаше
и причешћује се хлебом без кваса,
ожени хришћанком,
да се изагна иза брегова
и таласа
богоугоднице земље наше,
ван домашаја
немањићког сунца и његова сјаја,
да му се одузму и жена и деца –
без њиног пристанка или са пристанком.

И ако јерес не усхте да мења,
да му царевог не буде опроштаја,
да се не враћа са даљних обала;
али да му, грешнику,
свакога јутрења и вечерња
за спас звоне звона
велика и мала.

О ПИЈАНИЦАМА

Ако човек у пићу
нанесе властелину увреде и срамоте,
да се с њим пође до прве велике реке,
или где је дубока бара
обрасла у водену траву и окреке,
куда се шуљају белоушке змије,
где се коте жабе и пуноглавци,
и да се до грла потапа тамо пет ноћи,
па ако га змије и траве
не удаве,
да се у тамницу мемљиву баци,
да грки пелен уместо хлеба једе,
да му кувају чемерике старе.
А ако се, и из тамнице изведен,
опијати стане,
да му се одсече
рука којом је точио пехаре.

ЗА ОНЕ КОЈИ ЦАРСКЕ ДРУМОВЕ ОРУ

Тражим помиловање
за зовину свиралу недужну
која говори у лице цару
што се само земљи поверава,
што кришом дотура ветар ветру
и мрав шапће на уво мрава.

За оне који причају гласно
шта су видели на царском друму
и иза зицина манастира,
за себре који се сулудо роте
против велможа,
који без копља и без ножа
налећу на перне буздоване,
за непокорне
који друмове царске ору,
који у разговору
сатерују цара до дувара.

За људе и жене
у чијој су машти размере света
померене,
за оне који усред подне,
док сунце билионима свећа
сија теби и мени, царе,
носе неку своју, малу, свећу,

за људе до зуба наоружане
на рогове пужа кад налећу.
За свачију заблуду тужну,
за храброст усамљену и излишну,
за тајне што су проговориле
кроз зовину свиралу недужну.

ЗА ВРЛИНЕ У МАНЕ ПРОМЕТНУТЕ

За оне што се због врлине претеране,
међу људима недозвољене,
изопаче,
за човека кога анђео зачне,
а ђаво дотка,
за испоснице
које природа, хиљадуротка,
љуту прокуне
и у души им запали порочне маште;
за оне који дуго, ћутке,
гутају горчину,
када најједном из њих груне
отрованих речи лава;
за људе некада топле и кротке
кад злом превазиђу и себичњаке;
за прегарања и гладовања
очију и срдаца и дијафрагми
да би потом се прометнула
у вукодлаке незасићености;
за човека који се надљудски одрицао
кад пожудно затим стане да јагми.

ЗА ЉУДЕ КОЈИ ЈАСНО ВИДЕ

Царе Душане,
за људе на раскршћу
између алфа и омега,
између Запада и Оријента,
којима се чини
и у Византу да нешто труне,
и у Млецима да нешто цвета;
за оне којима и леви и десни
противник буде,
за људе који ником нису прави,
јер јасно виде
и властелина, а и себра;
за оне на које иконокласти
подижу хајке,
а иконоборци их чекају
из заседа,
за људе о којима патријарси
говоре да су богумили,
а богумили
да су изневерили прво хришћанство;
за човека који се опире сили,
па долазила од Скита или од Хуна,
или јој у залеђини било царство,
или је вршила над човеком
шака бабуна.

ЗА ЛАЖИ ИЗГОВОРЕНЕ ИЗ МИЛОСРЂА

Тражим помиловање
за оне који немају снаге
зломе казати да је зао
нити рђавоме да је рђав,
за онога коме је жао
човека истином унесрећити,
за људе који лажу из милосрђа.
За човека који ће понижен бити
радије него кога да понизи,
за онога који и кад назре
образину коме на лицу
нема срца да је здере,
за људе који не могу да увреде
ни човека друге мисли и вере,
за оне који никад не би могли
другоме пресуде да изричу,
којима се све судије чине строге,
за сваку милосрдну лажну причу
и сличне њима слабости многе.

О НАЛАЗАЧУ

Ко нађе у царевој земљи
што било:
старе новчанице саске,
бројанице калуђерске, челенке и токе,
женске копче и пасове од сребра,
мреже рибарске,
зарђало сечиво српа и косе,
сломљену потковицу,
или само срмену иглу иња,
и шкољку росе,
да не утаји,
да цару носи
као да је нашао прегршт злата.

Ако му нађено само преноћи
у недрима или под узглављем,
да се за утају казни по закону
који кажњава окорелог тата.

О БОЖЈЕМ СУДУ

Да окривљеном који рекне
како је невин,
а нема за то сведока,
буде по обичају отаца дано
из кључале воде,
испред храма,
да железо вади усијано,
па да с њиме у рукама оде
до олтара.

Ако је доиста невин,
бог ће му бити на помоћи,
те ће комад железа усијана,
љућег од жара,
осим свих људи, моћи
извадити из кључале воде
и однети до часних двери,
а да му руке остану без рана
и на лицу се ниједна црта не помери.

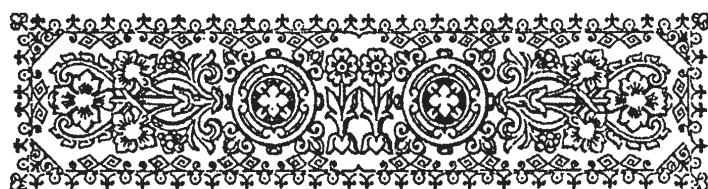
О ПРАШТАЊУ

Ја нисам бог.
Само је он моћан толико
да прашта,
само о њему не говори нико
да је слаб кад опрости
и да је кривцу саучесник,
да је бабун кад помилује бабуна,
само кад он подиже свргнуте
и мртве васкрсава,
клеветници ћуте,
не кажу да је занесењак или песник.

Нисам ни властелин ни себар
који се свети,
који враћа жаоку за жаоку,
срам за срам,
нож на срцу за нож на оку,
ја се по срцу не управљам,
ја сам цар заробљен законима
које прописујем сам.

Нисам ни судија,
њима је у руке закон дат
да суде;
ни целат који веша, жеже, сече,
каменује кога.

Ја сам цар
и немам рашта
силазити као крвник међу људе,
и мада владам по милости бога,
нисам бог да праштам.

ПОГОВОР

ТРАЖИМ ПОМИЛОВАЊЕ – У СУСРЕТ 60. РОЂЕНДАНУ

Збирка *Тражим помиловање* је сигурно најпознатија песничка књига Десанке Максимовић. Од тренутка када се појавила у издању Матице српске 1964. године до данас доживела је највише похвала, контроверзи, бивајући предмет спорова и у тренутку објављивања, а њена судбина песничког дела најдубље везаног за име Десанке Максимовић обележена је, нажалост, невероватним превредновањем. Наиме, реформа наставног програма 2020. године предвиђала је њено искључење из редовног програма за четврти разред гиманзије и стављање на листу изборне лектире за први разред. Поред ових свежих програмских питања са судбином збирке повезне су различите политичке трзавице које је доживела песникиња 1964. и 1965, премда је награђена тих година готово свим најпрестижнијим књижевним наградама. Тито је видео у збирци критику сопствене власти, критичари су видели анахронизам, а најбољи су видели нови ток у српској поезији од шездесетих година који је водио дијалогу са старом српском књижевношћу. Тада је Десанка Максимовић као већ цењена и изузетно вреднована песникиња ухватила корак са поетичким променама које су се догодиле

и које су водили знатно млађи песници, Миодраг Павловић, Иван В. Лалић и Јован Христић. Поред модерне традиционалности која је подразумевала дијалог са старом српском књижевношћу, збирка *Тражим помиловање* указала је на највише домете хуманизма у нашем савременом песништву. Уз судбину која је пропраћена политичким и поетичким, песничким трзавицама и сама Десанка Максимовић је после првог издања објављивала књигу са низом мањих измена. Коначно интегрално критичко издање приредио је на основу рукописне заоставштине Станиша Тутњевић 2005. године, а објавила је Задужбина „Десанка Максимовић”, Народна библиотека Србије и Чигоја штампа. Интегрално критичко издање, које је научно приређено, укључено је у *Целокупна дела Десанке Максимовић* са критичком апаратуром коју је приредио проф. Тутњевић 2012. године и доступно је на сајту Задужбине (www.zdm.nb.rs). Због сложености критичког издања и апаратуре која је прикладна научним форматима, ово издање узима основу из *Целокупних дела* без критичке грађе, јер је намењено најширим читалачким круговима. Наше издање лишено је, дакле, свих текстолошких анализа, али посвећеници песништва Д. Максимовић могу пронаћи пропратне белешке и сазнања С. Тутњевића унутар *Целокупних дела Десанке Максимовић*, у штампаном и дигиталном издању на сајту Задужбине. Повод за поновно штампање збирке *Тражим помиловање* је јубилеј 125 година од рођења Десанке Максимовић, 30 година од упокојења песникиње и 30 година рада Задужбине „Десанка Максимовић”. Колико је 2023. година значајна по јубилејима за песникињу, колико и за њену Задужбину, толико је и ово издање кренуло у сусрет новом јубилеју првог објављивања 1964.

године, што нас очекује у наредној години када ова најкотроверзнија песничка књига Д. Максимовић доживљава свој 60. рођендан, време пуне зрелости песничке и друштвене, а политички каткада веома бурне. Штампање јубиларног издања посебно је финансијски помогао град Ваљево, а породица је бесплатно уступила ауторска права на чему се захваљујемо.

Историја издања и варијантности збирке *Тражим ђомиловање*

Тражим ђомиловање је на српском језику штампано преко 25 пута, од чега је осам пута штампано као посебна збирка са низом измена које је сама песникиња начинила. Прву и најужу верзију коју чини 59 песама представља издање из 1964. године. Већ тада су постојале песме које песникиња није укључила у збирку. Другу, ширу и интегралну верзију песникиња је први пут објавила у 3. тому *Сабраних дела* 1969. године. Ту се нашло осам нових песама којих није било у издању из 1964. године. Тиме је дошло до проширења збирке и промена у редоследу. Збирка је добила коначан облик издањем у трећем тому *Сабраних песама* 1980. године са 68 песама и тај облик је прештампаван до *Сабраних песама* 1990. и у *Сабраним песмама* код Драганића 1997. године. Након обимних научних истраживања варијанти збирке и самеравања са рукописном заоставштином Станиша Тутњевић је, поштујући последњу вољу песникиње, начинио коначан и научно утемељен облик песничке збирке *Тражим ђомиловање*. Као најсавеснији проучавалац варијантности ове збирке, С. Тутњевић наводи да се интегрално критичко издање из 2005. године може сматрати њеним коначним обликом и прештампавати уз сагласност породице носилаца ауторских права. Историја издања *Тражим ђомиловање* показује и сталну дилему песникиње око ширења, померања структуре песничке књиге, али и неку врсту слободе коју је дала издавачима, јер се упоредо прештампавало и прво издање из 1964. и друго из 1969, са малим изменама из 1980. године.

Слојевитост и значај збирке *Тражим помиловање*

После Другог светског рата мењала се поетичка парадигма Десанке Максимовић, померајући клатно са традиционалног на модеран израз који ће највиши степен достићи у збиркама *Тражим помиловање* и *Немам више времена* (1973), *Лешопис Перунових пошмомака* (1976), док ће варијације са јапанском поезијом и хаику изразом бити доминантне у *Озону завичаја*. Збирком *Тражим помиловање* Десанка Максимовић укључује се у токове у којима су већ Милодраг Павловић, Иван В. Лалић, Љубомир Симовић као песници који се враћају традицији и националној култури кроз песничке књиге усмерене на Византију, наслеђе средњовековне културе и религије. Међутим, поетички поступци Десанке Максимовић су сасвим другачији од њених тадашњих савременика. *Тражим помиловање* и *Лешопис Перунових пошмомака* су збирке које представљају типичне облике реактивирања средњовековне и најстарије културе народних веровања и паганских божанстава Јужних Словена, али су поетички поступци мање радикални и знатно слабије усмерени на обнову старијих жанрова. Иван В. Лалић, Љубомир Симовић и Милодраг Павловић реактивирају жанр молитве, користе лексику средњег века, док Десанка Максимовић само делимично користи језичке и идејне основе старе српске књижевности. Десанка Максимовић ураћа у традицију са чврстим основама у модерном језику и изразу. Можда је она због тога била и популарнија у најширим читалачким круговима, јер није значајно подражавала жанрове старе књижевности. Комуникативност њене поезије остаје на изразито високом нивоу према савременој публици у одно-

су на наведене песнике. Александар Петров је још 1964. године одмах приметио збирку *Тражим помиловање*. Именујући свој текст „Ка новим вредностима”, овај врсни критичар и изузетан познавалац савремених токова јасно је препознао нови ток у делу Десанке Максимовић. *Душанов законик* је видео као поетски симбол, који није само историјски документ већ представља „неисторијску категорију”. Са друге стране, Иван В. Лалић је приметио: „Све је усмерено ка једној целовитој визији, где се песник на средокраћу испреплетених путева историје, етике, људске судбине, и покушава да говори у име једног емотивно дефинисаног, али јасно надређеног поретка ствари.”¹ Лалић ову књигу разуме као јединство и синтезу поезије Десанке Максимовић и његов увид још из 1974. године се показао тачним. *Тражим помиловање* уздиже свој глас у име највишег принципа хуманости, послушкујућу унутрашњи глас појединца над колективом. Мада се често ова збирка и њена песникиња тумаче као облици религиозности, пре је реч о једном начелно хришћанском осећању, него о целовитом религијском искуству уграђеном у ткиво и слојеве песничке књиге. Помиловање и милост за сужње и понижене тражи песнички глас који надилази и историју хришћанске вере, синтетишући претхришћанска веровања којима је био прожет народ чију историју и историју веровања сажима Десанка Максимовић. Александар Петров ће тако у тексту „С Богом их је троје” 2007. нагласити и поновити своје ставове још из 1965. да ова књига није једноставна, већ јединствена управо зато што у себи

¹ Иван В. Лалић, „Десанка Максимовић”, *О поезији*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1997, стр. 84-85.

сажима све различитости и зато може бити виђена и као хуманистички манифест, и као хришћански проткано дело и као синтеза прехришћанског и хришћанског веровања у снагу човека и природе.

Песме као „лирске дискусије” су више од дијалога са властодршцима или ауторитетима било које друге врсте. То је вишезначност лирских дискусија које нису драмске дискусије или дијалози. Мада се наводи да је лирски дијалог са *Душановим законом*, јасно је да песникиња води дубоку и свеопшту полемику са поретком света, политички или религијски заснованог. Због тога је лирски дијалог у збирци *Тражим помиловање* толико опречан и имао је толико различитих разумевања, отварајући пред нама свет и за вернике и атеисте. Дубина и ширина тог песничког бића разоткрива се у слојевима вишезначности речи и односа у свету колико модерном, толико и традиционалном. Јер, *Тражим помиловање* је сложено песничко дело које проговара и језиком модерности песничког гласа, али и узглобљеним изразима и терминологијом претходних векова који се спуштају до самог почетка наше писмености. Фактички, *Тражим помиловање* је модернизовање традиционалног и нова интертекстуална обрада текстова који припадају књижевном и културном памћењу. Због те сложене модерности збирка као песнички циклус доноси интертекстуални корпус тема и мотива који се крећу од доминантног подтекста *Душанови законика*, народних епских и лирских песама, народних веровања, словенске митологије и православне догматике, чије упориште овде налазимо углавном у *Библији* и светоотачким списима. То би биле основе интертекстуалног корпуса заснованог на ова три извора: на *Душановом законуку*, усменом народном стваралаштву и религији, али и на траговима српске

средњовековне културе, византијских културолошких појмова и лексема, па све до *Крмчије* Светог Саве. Основа заштите обесправљених и угрожених представља средњовековни трактат који је био сигурно и подстицај за избор социјалних категорија за које се тражи помиловање („За себра“, „За сироту кудељницу“). Десанка Максимовић је водила дијалог са 24 параграфа *Душановог законика*, док постоји цео низ песама само контекстуализованих овим правним актом. Законик цара Душана спаја правно кодиране текстове византијског порекла, реторику средњовековног појања и уз аутибиографски део представља књижевни текст средњовековне српске књижевности. Позивајући се на чланове о јереси, о војнику, о меропаху, о поклисару, о бабунској речи и другима збирка дозива облике јасних социјалних структура средњовековног српског друштва. Интертекстуалност збирке *Тражим помиловање* ослања се на начело и врело милости које наслућујемо у хришћанству и најширим хуманистичким принципима. Поред 24 песме ослоњене на *Душанов законик* и дијалог са његовим параграфима Д. Максимовић у другом слоју збирке простире народне лирске и епске песме, па ћемо тако наћи „Орање Марка Краљевића“, „Марко Краљевић пије уз Рамазан вино“, народну причу „У цара Тројана козје уши“, као и историјске асоцијације на битку код Велбужда и Лима у песми „За последње дане“, или у песми „За војничка гробља“ где ће нам указивати на поворке из града Леђена и Цариграда. Српско усмено стваралаштво, средњовековна историја, магијска и паганска веровања уз *Душанов законик*, *Библију* и светоотачке књиге утврђују пред савременим читаоцима песничко дело најдубљег и најсложенијег културног и историјског памћења. У песми „За Пепељугу“ наћи ћемо и запад-

ноевропску бајку, али ће она бити носилац најширег облика и контекста уклете и несрећне лепотице. Несрећна и кобна лепота биће у потресним стиховима у којима: „Тражим помиловање / за лепоту која под коритом спава”. Овом песмом је циклус *Тражим помиловање* добио још један шири тематско-мотивски и књижевноисторијски слој који је прерастао нашу националну историју и историју књижевности, добијајући облик универзалности песничког ткива. Милост и благост која тече упоредо са окрутношћу света и окрутношћу законских начела, колико и са суровошћу обичаја ратовања уграђених у наше колективно памћење истичу као врело топлог и разумевањем обузетог универзума.

Молитвена, реторички повишена интонација транспонована из средњовековних правних, историјских, књижевних и религијских текстова сугеришу нам безвременост у којој се временске линије укрштају, али и поништавају. Судар царевог, правно нормираног и песничког, женског, молитвеног, богоискателног тона међусобно се преплићу да би у том колоплету типолошки и временски различитих гласова остао само један једини, владајући глас. То је глас онога који се оглашава, кога не видимо, али осећамо његово присуство. Глас Божје снаге, милости и моћи да прашта прикривено, односи победу у последњим стиховима песме „О праштању”. Антитечка борба царског и песничког гласа јесте, казују нам сви извори, узалудна, јер и сâм је цар признао: „и мада владам по милости бога, / нисам бог да праштам.” Пораз царске и песничке речи, а у славу Бога који једни сме и може да кажњава и прашта јесте надвременски глас песничке књиге *Тражим помиловање*. Тај глас збирци даје могућност да преживи векове и остане бревијар културолошког и рели-

гијског памћења у славу милости и покајања. Да ли је то био хришћански Бог или словенски бог Перун, или снага која произлази из снаге природе јаче од свих научних достигнућа и филозофских и верских учења? То је сила над силама која штити себра и његову кућицу кромпира, и сироту кудељницу, и лепоту што под коритом спава. Због тога *Тражим помиловање* траје на многим језицима света, а како рече Иван В. Лалић, код Десанке Максимовић није један Бог сабран у жижу као апсолут који све решава – он је расут у хиљаду могућности. Десанка Максимовић нам сутерише само неке од њих и вара се свако ко мисли да је свео *Тражим помиловање* на једну смисаону или идејну раван. Напротив, *Тражим помиловање* изискује и нуди безброј путева до милости, блалости и свеопштег помирења.

др Светлана Шешиновић

САДРЖАЈ

ПРОГЛАС.....	5
О ЦАРСКОМ СЕЛУ.....	7
О ПОКЛИСАРУ	8
О СИРОТОЈ КУДЕЉНИЦИ.....	9
О ОДБЕГЛУ РОБУ	10
О МЕРОПАХУ	11
О ХИЈЕРАРХИЈИ	12
ЗА СЕБРА.....	13
ЗА СВРГНУТЕ.....	14
ЗА ЗЕМЉУ КУДА ВОЈСКА ПРОЂЕ	15
О ВОЈНИКУ	17
ЗА ВОЈНИЧКА ГРОБЉА.....	18
ЗА ОНЕ КОЈИ СУ ХРАБРИ САМО КАД ГИНУ	19
ЗА ЈЕРЕС	20
ЗА ПОСЛЕДЊЕ ДАНЕ	21
ЗА СМРТОМРСЦЕ.....	22
ЗА ВАЖНЕ	23
ЗА СЕДАМ ГЛАДНИХ ГОДИНА.....	24
О ПОРЕКЛУ	25
О ЖЕНИДБИ СИНА.....	27
О ДРЖАВНОЈ ИМОВИНИ	29
ЗА ЖИР	31
О ОБОРЕНОЈ ЦРКВИ.....	32
О ОЛТАРУ.....	33
О ЦАРСКОЈ МИЛОСТИ	34

О ПТИЦАМА НЕБЕСКИМ.....	35
ЗА КАЛУЂЕРА.....	36
ЗА НЕПЕЛЕГРИНЕ.....	37
ЗА НЕСХВАЋЕНЕ	38
ЗА НАИВНЕ.....	39
ЗА ОНЕ КОЈИ СЕ СПОТИЧУ ПРЕКО ПРАГА	40
ЗА ПАСТВУ СРЦА	41
ЗА СУЖЊЕ ПОМИЛОВАНЕ.....	42
ЗА ЧОВЕКА КОЈИ ЈЕ ПОГУБИО ПЕРГАМЕНТЕ	43
ЗА СЛУГУ ЈЕРНЕЈА	45
ЗА АЛКОХОЛЕ.....	46
О КАМЕНОВАЊУ	47
О ПРЕЉУБИ.....	48
ЗА СВАДБЕ БЕЗ ВЕНЧАЊА.....	49
ЗА МАРИЈЕ МАГДАЛЕНЕ	50
ЗА ПОГУБЉЕНА ЉУБАВНА ПИСМА.....	51
ЗА СЕБАРСКЕ ЖЕНЕ	52
ЗА БРАНКОВИНСКЕ СЕЉАКЕ.....	53
ЗА НЕРОТКИЊЕ.....	54
ЗА ЧОБАНКУ КОЈА СЕ ПО ОЦУ НЕ ЗОВЕ.....	56
ЗА ПЕСНИКИЊУ, ЗЕМЉУ СТАРИНСКУ	58
ЗА ОНЕ КОЈИ НЕ УМИРУ НА ВРЕМЕ	60
ЗА АПОКРИФЕ.....	61
ЗА МАЂИОНИЧАРЕ	62
ЗА ИСМЕВАЧЕ	63
ЗА ЗАВИДНИКЕ	64
ЗА ПЕСМЕ.....	65
ЗА ПЕПЕЉУГУ	66
О ЛОВУ	67

ЗА ЛОВИШТА	68
ЗА ЗВЕРИ ОКЛЕВЕТАНЕ.....	69
ЗА БОГОВЕ.....	70
ИДУ ЦАРСКИМ ДРУМОМ.....	71
О БАБУНСКОЈ РЕЧИ	73
О ЈЕРЕСИ.....	74
О ПИЈАНИЦАМА.....	75
ЗА ОНЕ КОЈИ ЦАРСКЕ ДРУМОВЕ ОРУ	76
ЗА ВРЛИНЕ У МАНЕ ПРОМЕТНУТЕ	78
ЗА ЉУДЕ КОЈИ ЈАСНО ВИДЕ.....	79
ЗА ЛАЖИ ИЗГОВОРЕНЕ ИЗ МИЛОСРЂА.....	80
О НАЛАЗАЧУ	81
О БОЖЈЕМ СУДУ	82
О ПРАШТАЊУ	83

Поговор

ТРАЖИМ ПОМИЛОВАЊЕ

– У СУСРЕТ 60. РОЂЕНДАНУ

87

Десанка Максимовић
ТРАЖИМ ПОМИЛОВАЊЕ

Приредила и појовор написала
Светлана Шеатовић

Издавач
Задужбина „Десанка Максимовић“
Народна библиотека Србије

За издавача
Светлана Шеатовић
Владимир Пишталo

Лектиура и коректиура
Александра Пауновић

Графичко уређење
Лепосава Кнежевић

Штампа
Службени гласник

Тираж
500

Београд, 2023.

ISBN 978-86-82377-76-4 (ЗДМ)
ISBN 978-86-7035-499-9 (НБС)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-1

821.163.41.09-1 Максимовић Д.

МАКСИМОВИЋ, Десанка, 1898-1993

Тражим помиловање : лирске дискусије с
Душановим закоником / Десанка Максимовић
; приредила [и поговор написала] Светлана Шеатовић. -
Београд : Задужбина "Десанка Максимовић"
: Народна библиотека Србије, 2023 ([Београд] :
Службени гласник). - 99 стр. ; 21 cm

Тираж 500. - Поговор: стр. 87-96.

ISBN 978-86-82377-76-4 (ЗДМ)

ISBN 978-86-7035-499-9 (НБС)

а) Максимовић, Десанка (1898-1993) --
"Тражим помиловање"

COBISS.SR-ID 114379017

9 788682 137776 4

9 788670 354999

